

Jelena TRIFUNOVIĆ

Ljubica Jelušič, Mojca Pešec (ur.)

Seksizem v vojaški uniformi

Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2002, str. 185, 3.255,00 SIT (ISBN: 961-235-097-3)

Zbornik *Seksizem v vojaški uniformi*, ki sta ga uredili Ljubica Jelušič, izredna profesorica na Fakulteti za družbene vede, in Mojca Pešec, podpolkovnica v Slovenski vojski, je drugo delo od slovenske osamosvojitve, ki obravnava problematiko žensk v oboroženih silah. Pričujoči zbornik ponuja sistematičen in primerjalni pogled na problematiko vstopa in prisotnosti žensk v takšni moški trdnjavi kot so oborožene sile. Zbornik je delno nastal na osnovi prispevkov, pripravljenih za posvet *Ženske v oboroženih silah*, ki ga je v oktobru leta 2000 organiziral Generalštab Slovenske vojske. Sodelovanje strokovnjakov in strokovnjakinj iz vojaške prakse ter akademskega okolja kaže na nujnost večplastne obdelave tega pojavnosti.

Že od samih začetkov vojskovanja so bili moški tisti, ki so hodili v boj, medtem ko so ženske ostajale doma in skrbele za naraščaj. Pa vendar primeri posameznic, ki so se s svojim pogumom in herojstvom v neposrednem spopadu s sovražnikom zapisale v zgodovino niti niso tako redki, samo niso poznani širši javnosti. Vse do konca 2. svetovne vojne je bilo sodelovanje žensk v oboroženih silah omejeno zgolj na vojne razmere, medtem ko v mirnodobne oborožene sile praviloma niso bile vključene. Njihova vključenost v vojaško službo je bila pogosto sporadična in samo začasna ter odvisna predvsem od dveh dejavnikov: od medsebojnega vpliva kulturnih in družbenih dejavnikov, ki določajo položaj žensk v družbi, in od povečanih nacionalnih potreb, predvsem v obdobju kriznih razmer (str. 29).

Na osnovi maloštevilnih primerov pa nikakor ne smemo sklepati, da ženske v oborožene sile ne sodijo. Ravno te izjeme so dokaz, da ženske lahko enako dobro (in včasih bolje) kot moški kolegi opravljajo vojaško službo, da je slaba zastopanost žensk v oboroženih silah prej posledica

drugih dejavnikov, kot so tradicija patriarhalnosti, moškosrediščni stereotipi, vsestranska dominacija moških ter s tem povezan splošni položaj žensk v družbi.

Ženske so v zadnjih tridesetih letih množično prodrle v vojske zahodnoevropskih in severnoameriških oboroženih sil, po koncu hladne vojne pa se je njihovo število povečalo tudi v oboroženih silah vzhodno in južnoevropskih držav. Postale so del obrambnih sistemov tudi v državah, kjer je bilo to še pred kratkim neizvedljivo ali celo prepovedano. Razlogov za postopno odpiranje teh sistemov tudi za ženske in za povečano zanimanje žensk za službo v oboroženih silah, je nedvomno več.

Med razloge za povečano vlogo žensk v sodobnih oboroženih silah je nedvomno mogoče šteti tudi nove naloge in vlogo samih oboroženih sil. S koncem hladne vojne je minil čas množičnih armad, ki so temeljile na splošni vojaški obveznosti za moške. Sodobne oborožene sile niso več namenjene za bojevanje v medblokovskem spopadu globalnih razsežnosti, ampak opravljajo vedno več tako imenovanih nevojnih vojaških operacij, v katerih vojaki opravljajo naloge vzpostavljanja miru, vzdrževanja miru, humanitarne naloge, pomoč ob naravnih nesrečah. Takšne naloge pa dopuščajo tudi sodelovanje večjega števila žensk.

Zbornik obravnava stopnjo integracije žensk v oboroženih silah, tako da upošteva mednarodne trende, notranjepolitične dejavnike in fizične značilnosti žensk, ki omogočajo ali omejujejo vključevanje žensk v vojaške vrste. Predstavljene so primerjalne študije feminizacije zahodnih vojsk in Slovenske vojske v kvantitativnem smislu, predstavljena je institucionalizacija reševanja vprašanja vojakinj v vojskah držav zveze NATO. Podrobneje je predstavljena motiviranost vojakinj v madžarskih oboroženih silah, kot vojski nekdanje socialistične države, ki se je tako kot Slovenija srečala s fenomenom žensk v vojski šele po koncu hladne vojne. Zbornik vsebuje tudi dve zgodovinski analizi o vključevanju žensk v slovensko partizansko vojsko v času NOB-a in v Jugoslovansko ljudsko armado, preko prostovoljnega služenja vojaškega

roka. Trenutni položaj žensk v Slovenski vojski nam iz prve roke predstavi podpolkovnica Slovenske vojske Mojca Pešec. Kot posebna oblika socializacije žensk za obrambna in vojaška vprašanja v slovenskem akademskem okolju, pa je predstavljen študij obramboslovja na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

Dr. Maca Jogan v svojem prispevku predstavi zgodovinski in sociološki kontekst prisotnosti žensk v oboroženih silah, pri tem pa izpostavi, da gre za povsod prisoten spopad, v katerem si nasprotujejo zagovorniki odpiranja vojske ženskam in varuhi tradicionalnega izključevanja žensk iz te dejavnosti (str. 17).

Igor Kotnik Dvojmoč identificira deset dejavnikov, ki omejujejo primernost žensk za vključevanje v oborožene sile industrijsko razvitih držav: tradicija, kultura in vzorci spolnih vlog; stroški; fizične in psihične značilnosti žensk; zdravstvene težave; starševstvo in družinsko okolje; odnosi med spoloma in spolno nadlegovanje; morala, kohezija in učinkovitost vojaških enot; sodelovanje žensk pri izvajanju bojnih nalog; funkcionalna in položajna diferenciacija in diskriminacija žensk (str. 30 - 63).

Avtor opozori, da se večina navedenih problemov pojavlja tudi v drugih večinsko moških delovnih okoljih (kot so policija, zaporniški pazniki, poklicne gasilske enote) in poudari, da se je večini problemov mogoče izogniti z načrtnim in doslednim nadzorom, le če na problem žensk v oboroženih silah gledamo dovolj realistično in pragmatično. Podpora povečanju deleža žensk v oboroženih silah mora biti brez-pogojna, vendar zgolj do točke, ko negativne posledice obsežnejšega vključevanja žensk v vojaško organizacijo niso večje od pozitivnih, in ko tovrstne spremembe dolgoročno ne zmanjšujejo učinkovitosti vojske.

Avtor tudi ugotavlja, da fizična in psihična (ne)pripravljenost žensk in zdravstvene težave ne predstavljajo največjih ovir za vključevanje žensk v oborožene sile. Večji problem so nedvomno odnos javnosti, vrednote samih žensk, tradicija, v nekaterih državah pa tudi zakonodaja, ki ne predvideva vstopa žensk v oborožene sile oz. ga tudi preprečuje.

Zanimivo merjenje razlik v fizični pripravljenosti med moškimi in ženskimi poklicnimi pripadniki Slovenske vojske so opravili na Fakulteti za šport v Ljubljani, rezultate le-tega in splošne zdravstvene razlike med ženskim in moškim spolom pa so predstavljene v prispevku avtorjev Damira Karpljuka, Maksa Žitka, Mateje Videmšek in Katarzine Karpljuk. Dobljeni rezultati meritev so pokazali, da med moškimi in ženskami obstajajo določene razlike, vendar je na osnovi rezultatov mogoče sklepati, da bi večje število žensk ob primerni in prilagojeni vadbi doseglo dobre rezultate, ki bi bili enakovredni moškim, in da je bila telesna pripravljenost moškega vzorca v času izvajanja meritev relativno slaba.

Kakšne so razmere po državah članicah zveze NATO, na Hrvaškem, Švedskem in v Izraelu ter v primerjavi s Slovenijo, nam predstavi Urša Brodnik, podpornočnica Slovenske vojske. Njen prispevek predstavlja podroben pregled statusa žensk v oboroženih silah omenjenih držav.

Avtorica Souzie Bouchard predstavi Odbor za vprašanja žensk v silah zveze NATO, njegovo strukturo, vlogo in naloge. Eno izmed vprašanj, ki se porajajo bralcu je, ali bi bilo vprašanje žensk v Slovenski vojski mogoče rešiti z ustanovitvijo podobnega organa. Z vstopom Slovenije v NATO pa bodo tudi slovenske vojakinje in častnice lahko računale na pomoč in podporo tega odbora.

Motiviranost vojakinj v madžarskih oboroženih silah je predstavljena v prispevku Judit Bolgar in Anne Gal, polkovnice in majorke madžarske vojske.

Posebej zanimiva in za razumevanje slovenskih razmer pomembna sta prispevka Valerije Bernik in Maje Garb. Prva nam predstavi ženske v slovenski partizanski vojski, druga pa vključevanje žensk v Jugoslovansko ljudsko armado.

Zadnje poglavje zbornika je namenjeno ženskam v slovenskem obrambnem sistemu. Poleg prispevka podpolkovnice Mojce Pešec, nam podrobnejši pogled v notranjost slovenskega obrambnega sistema ponuja tudi prispevek treh absolventov obramboslovja, Romane Sešel, Ines Marc in Dejana Kmetiča. Z raziskavo med študenti obram-

boslovja in slušatelji programov Centra vojaških šol Ministrstva za obrambo so poskušali ugotoviti odnos in stališča do prisotnosti žensk v Slovenski vojski. Raziskava je potrdila hipotezo, da so tako študenti obramboslovja kot slušatelji Centra vojaških šol večinoma naklonjeni vključevanju žensk v Slovensko vojsko. Ta raziskava nam sicer ponudi vtis o tem, kaj si ljudje, ki so že vključeni v obrambni sistem, mislijo o prisotnosti žensk v Slovenski vojski, vendar bi za ugotavljanje splošne sprejemljivosti žensk kot poklicnih vojakinj Slovenske vojske s strani njihovih moških kolegov, bilo potrebno zajeti večji vzorec častnikov, podčastnikov in poklicnih vojakov.

Kot posebna oblika socializacije žensk za obrambna in vojaška vprašanja v slovenskem akademskem okolju je v zadnjem prispevku v zborniku predstavljen študij obramboslovja na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Potrebno je poudariti, da je bil za dekleta študij obramboslovja dolga leta edino mesto, kjer so lahko uveljavljale svojo politično pravico do obrambe domovine na profesionalen način. V samostojni Sloveniji je Šola za častnike Centra vojaških šol Slovenske vojske tista, ki izobražuje fante in dekleta za vojaški poklic, vendar so dekleta številčno še vedno v veliki manjšini. Na obramboslovju pa se je v zadnjih letih vpis deklet tako zelo povečal, da so v študijskih letih 1998/1999 in 1999/2000 predstavljala že večino vpisanih v 1. letnik študija.

Zbornik je v predgovoru na pot pospremil minister za obrambo dr. Anton Grizold, ki je tudi zapisal, da danes ne gre več za vprašanje, ali ženske v oborožene sile sploh sodijo, ampak gre za vprašanje, kako jih najbolje vključiti in jim pri tem zagotoviti čim večjo enakopravnost.

Dejstvo pa je, da bodo morala miniti še stoletja, da bomo lahko govorili o feminiziranih oboroženih silah. To je dolgotrajen proces, ki, med drugim, zahteva tudi deligitimizacijo vojske kot delodajalca. Pričakovanja o feminizaciji oboroženih sil pa temeljijo na dejstvih, da je do podobnih sprememb prišlo tudi pri drugih poklicih, ki so včasih veljali izključno za moške.

Urban SUŠA

Tarik Ali

Spopad fundamentalizmov. Križarstvo, džihad in modernost.

Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 2002, str. 348, 4.500 sit (ISBN 961-6294-43-1)

Soočenje med fundamentalizmi

Fundamentalizme se je v zadnjem desetletju vztrajno opisovalo kot pglavito nevarnost, ki naj bi grozila globalnemu redu in stabilnosti. Pri tem je oznaka fundamentalizem postala nejasna in na splošno bi lahko ugotovili, da je rdeča nit, ki povezuje te - pogosto tudi povsem raznorodne - pojave, njihova domnevna protimodernost. "Fundamentalizme, kljub njihovi različnosti, povezuje to, da se jih tako navznoter kot navzven razume kot... ponovno oživiljanje prvinskih identitet in vrednot; pojmujejo se kot nekakšen povratni tok zgodovine, kot demodernizacija."¹ V medijskem kontekstu danes pojem fundamentalizem označuje skoraj izključno islamski fundamentalizem in ta praviloma obtiči pri označevanju nasilnega in nestrpnega verskega fanatizma, ki ga dodatno zaznamuje tudi protizahodna nota. Vendarle pa ima islamski fundamentalizem dolgo zgodovino, ki se razteza skozi celotno obdobje moderne, in o tej nam v svoji knjigi Spopad fundamentalizmov pripoveduje Tarik Ali. Raziskuje pot od islamskega preporoda in reformizma, ki sta bila močna v različnih obdobjih osemnajstega in devetnajstega stoletja, do sodobnih oblik islamskega radikalizma, ki je gibanjem iz preteklosti v mnogočem podoben.

Skratka, dolga parabola o islamu, ki nam jo ponuja Tarik Ali, je pravzaprav presek njegove osebne zgodbe in zgodovinskih dogodkov, ki jim je bil priča takorekoč ves svet. "Po dogodkih 11. septembra so vojaški načrtovalci v Pentagonu še enkrat zastavili vprašanje o odstranitvi Sadama Huseina z oblasti.

¹ Michael Hardt in Antonio Negri (2000) *Empire*. Cambridge: Harvard University Press; str. 146-150.